

Duurzame liberalisering in Nederland?

Inleiding

De afgelopen jaren is de vraag naar groene stroom enorm gestegen. Maar er is in Nederland onvoldoende aanbod aan duurzaam elektriciteitsvermogen zoals windmolens, zonnepanelen en schone biomassacentrales. Een tekort, en daarmee een prijsstijging van groene stroom dreigt. Uit onderzoek van TNS NIPO blijkt dat bij stijging van de prijs van groene stroom, bijna de helft van de groene stroom gebruikers dan weer zal kiezen voor gewone stroom. In deze analyse gaat Greenpeace in op de ontwikkelingen op de Nederlandse energiemarkt en waarom de milieuorganisatie vreest dat de groene stroommarkt in Nederland zal instorten. Om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen is echter een snelle doorbraak van duurzaam geproduceerde elektriciteit noodzakelijk. Greenpeace wil dat de elektriciteitsbedrijven die uitdaging aannemen en voorkomen dat de groene stroommarkt zal instorten.

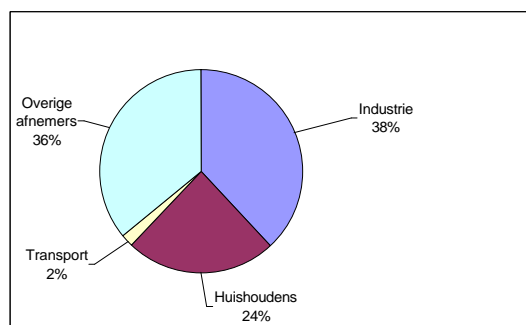
Liberalisering van de elektriciteitsmarkt

Een Europese richtlijn uit 1996 (96/92/EG) verplicht alle lidstaten uiterlijk in 2007 hun nationale elektriciteitsmarkt open te stellen voor andere bedrijven. Nederland heeft besloten de liberalisering van de elektriciteitsmarkt in verschillende fasen door te voeren.

Vanaf 1998 is de elektriciteitsmarkt voor grootverbruikers opengesteld. Op 1 juli 2001 is de groene¹ stroommarkt vrijgegeven. Vanaf die datum kunnen alle stroomafnemers zelf bepalen bij welk energiebedrijf ze hun groene stroom kopen. Vervolgens is op 1 januari 2002 de elektriciteitsmarkt (grijze én groene stroom) voor middelgrote, zakelijke verbruikers opengesteld. Als tot slot de hele energiemarkt op 1 juli 2004 vrijkomt voor huishoudens en kleine bedrijven, is de liberalisering van de Nederlandse elektriciteitsmarkt compleet.

Elektriciteit in Nederland

Nederland gebruikt jaarlijks ruim 100 TWh² elektriciteit (in 2002 werd 108 TWh verbruikt³). Hiervan wordt op dit moment ongeveer 20% (\pm 20 TWh) uit het buitenland geïmporteerd.

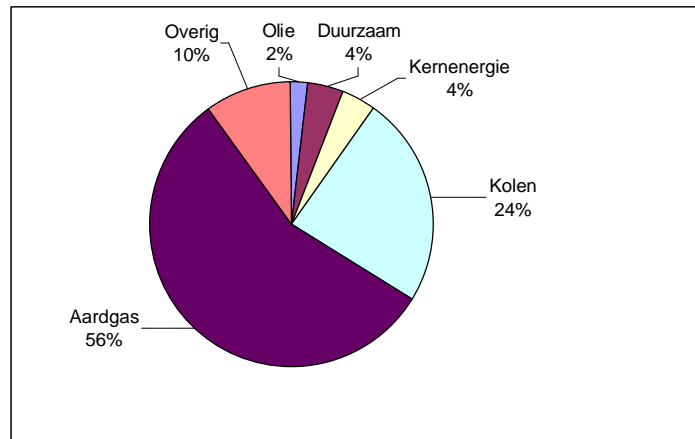
Figuur 1. Verdeling elektriciteitsverbruik over verschillende afnemers (uit: Energie in cijfers, ECN/CBS, 2002)

¹ In dit document wordt de definitie voor groene stroom (duurzaam geproduceerde elektriciteit) van het ministerie van Economische Zaken gebruikt, zoals die is vastgelegd in de Elektriciteitswet 1998.

² 1 TWh = 1 teraWatt-uur = 1 miljard kWh (kiloWatt-uur)

³ www.energie.nl, juni 2004

De industrie gebruikt 38% van de Nederlandse elektriciteit, terwijl de 6,8 miljoen huishoudens in Nederland gezamenlijk ongeveer 24% van de elektriciteit gebruiken (zie figuur 1). Het gemiddelde elektriciteitsverbruik per huishouden 3380 kWh⁴ in 2003. Ruim een derde van de Nederlandse elektriciteit wordt afgenomen door de dienstensector en overheid. Het elektriciteitsverbruik in Nederland neemt jaarlijks een kleine 2% toe⁵.

Figuur 2 Gebruik brandstoffen voor elektriciteitsopwekking in Nederland (uit: KiesEnergie, Ministerie van Economische Zaken, Mei 2004)

In Nederland zijn vijf stroomproducenten verantwoordelijk voor het grootste deel van de elektriciteitsproductie: Essent (incl EPZ: 35%), Electrabel (24%), NUON (incl Reliant: 25%), E.on Benelux (9%), en Delta (7%)⁶. De elektriciteit wordt voor het grootste deel opgewekt in gas-, kolen- en kerncentrales. In Figuur 2 is weergegeven hoeveel van de elektriciteit met welke brandstof wordt opgewekt.

De drie grootste elektriciteitsdistributiebedrijven zijn Essent, Nuon en Eneco. Zij hebben samen driekwart van de elektriciteitsmarkt in handen. Andere elektriciteitsleveranciers in Nederland zijn Delta, Electrabel, E.on, Energiebedrijf.com, Greenchoice, Echte Energie en RWE.

Groene stroom in Nederland

Groene stroommarkt

Vanaf 1 juli 2001 kunnen afnemers van groene stroom zelf bepalen bij wie ze hun elektriciteit afnemen. Door stimuleringsmaatregelen was het voor energiebedrijven mogelijk groene stroom voor dezelfde prijs aan te bieden als grijze stroom, of zelfs goedkoper. Sinds het vrijkomen van de groene stroommarkt is het aantal afnemers van groene stroom in Nederland enorm gestegen. Waren er in 2001 200.000 huishoudens die groene stroom gebruikten, inmiddels zijn dat er 2,8 miljoen⁷. Deze Nederlandse huishoudens hebben een gezamenlijk elektriciteitsverbruik van 9,8 TWh, ongeveer 9% van het totale elektriciteitsverbruik in Nederland. Zakelijke verbruikers nemen ongeveer 0,8 TWh aan groene stroom af⁵.

⁴ www.energie.nl, Gemiddeld energiegebruik per huishouden, juni 2004

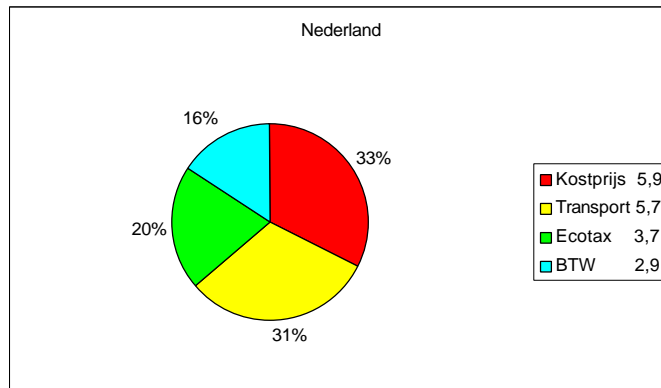
⁵ "Referentieraming energie en CO2 2001-2010", J.R. Ybema, A.W.N. van Dril, R. van den Wijngaart, B. Daniels, Energieonderzoek Centrum Nederland, ECN-P--01-010, januari 2002

⁶ Energie in cijfers, Elektriciteitsproductievermogen, 2002

⁷ www.greenprices.nl, juni 2004

Stimuleringsmaatregelen

In Nederland wordt belasting geheven op elektriciteit, de Regulerende Energie Belasting (REB) ofwel 'ecotaks'. Deze milieubelasting gold tot 1 januari 2004 alleen voor verbruik van grijze stroom (door kleinverbruikers) en niet van groene stroom. Vanaf 1 juli 2001 was de REB-vrijstelling op groene stroom dusdanig dat groene en grijze stroom voor huishoudens even duur waren. In sommige gevallen kon groene stroom zelfs goedkoper worden aangeboden dan grijze stroom.

Figuur 3 Opbouw elektriciteitsprijzen voor huishoudens in 2000 in [€ct/kWh] (uit: <http://www.energie.nl/stat/trends068.html>)

Tabel 1: Tarieven Regulerende EnergieBelasting voor kleinverbruikers⁸

REB in €ct/kWh	Vóór 2004	01-01-2004	01-07-2004	01-01-2005
Grijze stroom	6,54	6,54	6,54	6,54
Groene stroom	0	3,57	5,04	6,54

Vanaf 1 januari 2004 komt de vrijstelling van de REB voor groene stroom geleidelijk te vervallen, en moet ook hiervoor 'ecotaks' worden betaald (zie tabel 1). In 2004 geldt een gereduceerd belastingtarief voor groene stroom, vanaf 2005 is er geen REB-differentiatie meer tussen groene en grijze stroom. Er wordt dan over duurzaam opgewekte stroom evenveel milieubelasting geheven als over grijze stroom.

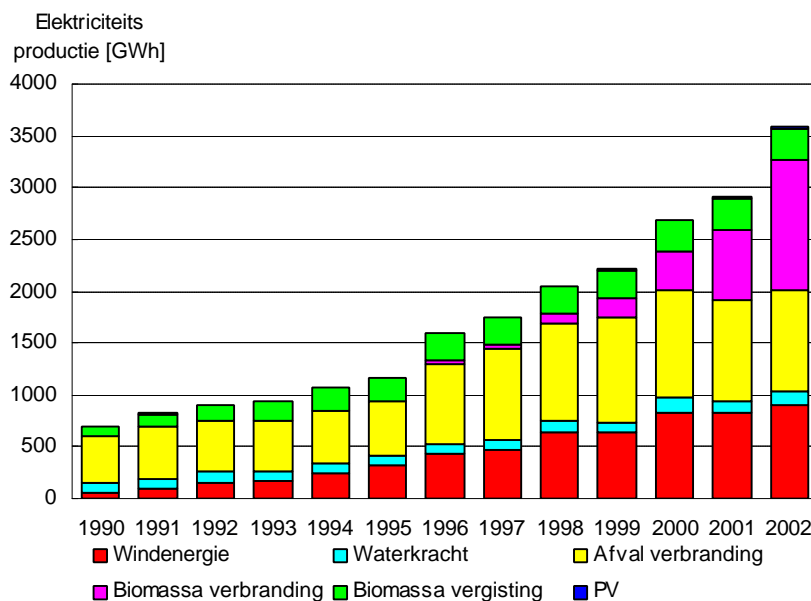
Ter compensatie van het vervallen van de REB-vrijstelling voor groene stroom wordt de Milieukwaliteit ElektriciteitsProductie (MEP) vergoeding verhoogd, zie tabel 2. De MEP-vergoeding is een subsidie aan elektriciteitsproducenten. Het EnergieonderzoeksCentrum Nederland (ECN) berekent de MEP-tarieven met als uitgangspunt dat deze vergoeding de 'onrendable top' (het prijsverschil tussen productie van groene en grijze stroom) moet overbruggen, waardoor elektriciteitsproducenten beide stroomsoorten voor dezelfde prijs kunnen aanbieden⁹. Een belangrijk verschil tussen de REB-vrijstelling en de MEP-vergoeding is dat de MEP-vergoeding alleen geldt voor groene stroom die in Nederland geproduceerd is. De REB-vrijstelling gold voor alle *geleverde* groene stroom, en dus ook voor groene stroom die werd geïmporteerd uit het buitenland. Groene stroom die in het buitenland is geproduceerd komt na 2004 dus niet meer voor een vergoeding in aanmerking.

⁸ Wet belastingen op milieugrondslag, artikel 36i, 23 dec. 1994

⁹ "Onrendabele top berekeningsmethodiek", M. de Noord, E. van Sambeek, ECN-C-03-077, Aug. 2003

Tabel 2: MEP-vergoeding tarieven van 2003-2005¹⁰

MEP vergoeding tarieven (€/kWh)	2003	01-01-2004	01-07-2004	01-01-2005
Zuivere biomassa (> 50 MW)	4,8	4,0	5,5	7
Zuivere biomassa-Diermeel	4,8	0	0,6	2,1
Wind op land	4,9	4,8	6,3	7,7
Wind op zee	6,8	6,7	8,2	9,7
Zelfstandige bio-energie installaties < 50 MW	6,8	6,7	8,2	9,7
Waterkracht	6,8	6,7	8,2	9,7
Zon-pv, golf- en getijden-energie	6,8	6,7	8,2	9,7

Figuur 4 Elektriciteitsproductie uit duurzame bronnen (uit: Duurzame energie in Nederland, Novem/Ecofys/KEMA, sept. 2003)

Herkomst van de geleverde groene stroom in Nederland

Er zijn veel verschillende methoden om groene stroom te produceren, waaronder windenergie, zonne-energie, waterkracht en schone biomassa. We gebruiken in dit document de definitie voor groene stroom (duurzaam geproduceerde elektriciteit) van het ministerie van Economische zaken zoals die is vastgelegd in de Elektriciteitswet 1998¹¹.

Van de Nederlandse elektriciteit was in 2002 3,3% duurzaam geproduceerd¹² (3,6 TWh¹³). Figuur 4 laat zien welke duurzame energiebronnen de afgelopen 10 jaar zijn gebruikt voor energieopwekking. In 2002 werd 1564 GWh¹⁴ groene stroom met behulp van biomassa opgewekt, tegenover 971 GWh door afvalverbranding, 910 Wh door windenergie, 124 GWh met waterkracht en 17 GWh met behulp van zonne-energie.

¹⁰ MEP-vergoedingen gelden voor 10 jaar vanaf het moment van het investeringsbesluit. Voor een volledig overzicht van de MEP-vergoedingen: <http://www.enerq.nl/mep/>, juni 2004

¹¹ Het ministerie van Economische Zaken omschrijft 'duurzame elektriciteit' als elektriciteit die met hernieuwbare energiebronnen, zoals zon, wind, golven en getijdestroming, is opgewekt. Greenpeace is van mening dat andere milieu-aspectten, zoals de uitstoot van toxische stoffen, maken dat aan de 'groenheid' van duurzame elektriciteit vaak nog veel te verbeteren valt.

¹² Rapport "Groene Stroom", Algemene Rekenkamer, juni 2004

¹³ www.energie.nl, juni 2004

¹⁴ GWh = gigaWatt-uur = 1 miljoen kWh

In Nederland wordt niet voldoende groene stroom opgewekt om aan de huidige vraag (ruim 10 TWh) te voldoen. Dit tekort aan groene stroom wordt momenteel uit het buitenland geïmporteerd. Driekwart van de in Nederland aangeboden groene stroom komt uit het buitenland.

Groene stroom per 1 juli 2004

Prijs

De REB-vrijstelling voor groene stroom hield de prijs van groene stroom tot op heden gelijk aan die van grijze stroom. Diverse ontwikkelingen op de elektriciteitsmarkt kunnen echter op korte termijn een significant prijsverschil veroorzaken tussen grijze en groene stroom (ten nadele van groene stroom).

In 2004 profiteert geïmporteerde groene stroom geleidelijk steeds minder van de REB-vrijstelling, en vanaf 1 januari 2005 vervalt de REB-vrijstelling voor groene stroom volledig. Hierdoor wordt geïmporteerde groene stroom duurder en gaat de gemiddelde prijs van groene stroom in Nederland omhoog.

Wanneer de milieubelasting (ecotaks) op geïmporteerde groene stroom volledig wordt doorberekend aan de consument kan het wegvallen van de REB-vrijstelling €12 per maand per huishouden meer gaan kosten¹⁵.

Ook de prijs van grijze stroom fluctueert. De huidige hoge olieprijs drijft de prijs van grijze stroom omhoog. Het is echter onzeker hoe de olieprijs de prijs van grijze stroom in de toekomst zal beïnvloeden. De prijs van grijze stroom kan afnemen wanneer energiebedrijven meer kolen- en kernstroom uit het buitenland importeren. Deze stroom is goedkoper dan de in Nederland geproduceerde elektriciteit uit aardgas.

Op langere termijn zou groene stroom op een positieve manier kunnen worden beïnvloed wanneer grijze stroom belast wordt voor de uitstoot van klimaatschadelijke gassen (CO₂).

Nederlanders kijken naar de prijs

In recent publieksonderzoek¹⁶ geeft bijna de helft (45%) van de groene stroomgebruikers, 1,2 miljoen huishoudens, aan over te stappen naar grijze stroom als groene stroom duurder wordt. In het ergste geval blijven er maar 500.000 van de huidige 2,8 miljoen huishoudens met groene stroom over: 18% van de huidige groene stroom klanten zegt zeker groene elektriciteit te houden, ook wanneer deze duurder wordt dan grijze stroom.

Ook is de kans gering dat de huidige grijze stroom gebruikers zullen overstappen naar groene stroom: 95% van de huishoudens met grijze stroom zegt waarschijnlijk niet over te stappen op duurzaam geproduceerde elektriciteit wanneer deze stroom duurder is.

Andere opinieonderzoeken hebben laten zien dat vele mensen voor een ander energiebedrijf zullen kiezen wanneer de stroommarkt open gaat. Het aantal huishoudens dat zegt te zullen overstappen varieert tussen 1 miljoen (15%)¹⁷ en 2,5 miljoen (40%)¹⁸ per jaar.

¹⁵ Bij deze berekening is uitgegaan de Regulerende EnergieBelasting die per 1 januari 2005 6,54 €/kWh bedraagt. Hiervan was geïmporteerde groene stroom tot 1 januari 2004 vrijgesteld. Verder is aangenomen dat het gemiddelde verbruik van een huishouden 3380 kWh is.

¹⁶ TNS NIPO onderzoek in opdracht van Greenpeace Nederland, juni 2004

¹⁷ Resources Connection, dec 2003

¹⁸ LogicaCMG, dec 2003

Stort de groene stroommarkt in?

Er dreigt een groene stroom probleem in Nederland. Ondanks de grote vraag naar groene stroom (40% van de Nederlandse huishoudens neemt op dit moment duurzaam geproduceerde elektriciteit af) is er de laatste jaren onvoldoende in duurzame energiebronnen geïnvesteerd. Er is te weinig groene productiecapaciteit bijgebouwd om aan de groeiende vraag te voldoen.

Hierdoor zijn energiebedrijven gedwongen groene stroom uit het buitenland te halen, die vanaf 2005 door het wegvallen van de REB fors duurder wordt. Het is dan ook waarschijnlijk dat groene stroom duurder wordt dan grijze stroom. De kans is dan groot dat de groene stroom markt instort omdat veel Nederlanders overstappen op goedkopere, grijze stroom.

Energiebedrijven zijn aan zet

Zowel consumenten, overheid als energiebedrijven hebben een eigen verantwoordelijkheid te zorgen voor verduurzaming van de energievoorziening. Consumenten hebben laten zien graag op eenvoudige manier iets voor het milieu te doen. Sinds de markt voor groene stroom is vrijgegeven, zijn zij massaal overgestapt op duurzaam geproduceerde elektriciteit.

De overheid zegt dat zij in een geliberaliseerde energiemarkt minder invloed heeft op de bedrijfsvoering van energiebedrijven. Maar de overheid heeft wel degelijk invloed. Zij zet de randvoorwaarden waarbinnen de energiebedrijven moeten opereren. Met deze regelgeving, zoals milieusubsidies en belastingmaatregelen, kan de overheid de energiebedrijven sturen in de richting van een duurzame energievoorziening.

De energiebedrijven zijn direct verantwoordelijk voor verduurzaming van de energievoorziening. De grote energiebedrijven Essent, Nuon en Eneco hebben zich de afgelopen jaren sterk geprofileerd als maatschappelijk verantwoord ondernemer. Zij hebben het op zich genomen groene stroom te leveren aan miljoenen huishoudens. Diezelfde bedrijven hebben echter nagelaten te zorgen voor meer groen productievermogen. Met de huidige regelgeving en het beperkte duurzame productievermogen in Nederland is het moeilijk de prijs van groene stroom gelijk te houden aan die van grijze stroom.

Verduurzaming van de energievoorziening is dringend noodzakelijk om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen. Klimaatverandering is één van de grootste milieuproblemen in de wereld, zo stelde ook de Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid in 2003 vast¹⁹. In Nederland zullen we de komende decennia tientallen miljarden Euro's moeten uitgeven om dijken te verhogen en te verzwaren. De regering heeft overstromgebieden, gezamenlijk zo groot als de provincie Utrecht, aangewezen die bij hoog water, moeten kunnen onderlopen. Nu al vallen er volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) jaarlijks vele tienduizenden extra doden ten gevolge van klimaatverandering. In de toekomst zullen wereldwijd miljarden mensen lijden onder de gevolgen van klimaatverandering, zoals overstromingen, droogtes, voedsel- en drinkwaterproblemen. Gevaarlijke klimaatverandering kan worden voorkomen door de uitstoot van broeikasgassen sterk te reduceren²⁰.

¹⁹ 'Naar nieuwe wegen in het milieubeleid', Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Rapporten aan de Regering nr. 67, Den Haag 2003

²⁰ Mondiale reductie (voor 2100) 40-50% ten opzichte van 1990. Voor industrielanden betekent dit een afname van de CO2 uitstoot van 60-80%. Bron: "Climate Change 2001", IPCC Third Assessment Report, IPCC, Geneve 2001

Het is hoog tijd voor de energiebedrijven om hun groene woorden om te zetten in groene daden. Het is de verantwoordelijkheid van de energiebedrijven ervoor te zorgen dat de groene stroommarkt overeind blijft en het aandeel duurzame energie in Nederland groeit.